

*dr hab. Katarzyna Szara, prof. UR*¹

Katedra Ekonomiki i Zarządzania
Uniwersytet Rzeszowski

*dr hab. Eliza Frejtag-Mika, prof. UR*²

Katedra Ekonomiki i Zarządzania
Uniwersytet Rzeszowski

Wpływ ograniczeń epidemiologicznych COVID-19 na działalność instytucji kultury w Polsce

WSTĘP

Pandemia COVID-19 zmieniła rzeczywistość na całym świecie. Zatrzymanie pracy wielu przedsiębiorstw było następstwem podjęcia kroków mających powstrzymać szerzenie się koronawirusa. W Polsce 12 marca 2020 r. zawieszono również działalność instytucji kultury. Czasowo zamknięto teatry, biblioteki, muzea, galerie sztuki i inne podmioty świadczące usługi kulturalne.

Komunikaty i zarządzenia w sprawie zawieszenia organizowania imprez artystycznych i rozrywkowych w związku z rozprzestrzenianiem się koronawirusa SARS-CoV-2 zostały wydane także przez wszystkich wojewodów. Oznaczało to zawieszenie organizacji wydarzeń kulturalnych z udziałem publiczności, w tym koncertów, spektakli, wernisaży oraz wydarzeń specjalnych, zamknięcie muzeów dla zwiedzających, ograniczenie dostępności instytucji dla interesantów zewnętrznych oraz zawieszenie zajęć w placówkach szkolnictwa artystycznego wszystkich stopni (*Koronawirus. Zawieszenie...*, <https://www.gov.pl>).

Celem pracy jest próba identyfikacji wpływu ograniczeń związanych z pandemią COVID-19 na działalność instytucji kultury. Realizując przyjęty cel zastosowano metodę krytycznej analizy literatury wykorzystując dane wtórne GUS dotyczące instytucji kultury od chwili ogłoszenia pandemii w Polsce. Nieliczne opracowania dotyczące

¹ Adres korespondencyjny: Uniwersytet Rzeszowski, Instytut Ekonomii i Finansów, ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów; e-mail: kszara@prac.urz.rzeszow.pl. ORCID: 0000-0003-1687-0505.

² Adres korespondencyjny: Uniwersytet Rzeszowski, Instytut Ekonomii i Finansów, ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów; e-mail: efrejtagmika@interia.pl. ORCID: 0000-0003-4871-8399.

wpływu pandemii na działalność w kulturze mają najczęściej charakter popularnonaukowy. W mediach znajduje się też wiele wypowiedzi artystów oceniających ich sytuację materialną w okresie zawieszenia działalności przez instytucje kultury.

Podjęte zagadnienie ma istotne znaczenie w odniesieniu do następstw pandemii i poszukiwania rozwiązań łagodzących jej negatywny wpływ. Temat pracy jest aktualny ze względu na ciągłość trwania pandemii, niepewność funkcjonowania instytucji kultury mimo przywrócenia ich działań, konieczność dostosowania się do nowej rzeczywistości oraz możliwość aplikacji o środki mające przeciwdziałać kryzysowi.

SYTUACJA INSTYTUCJI KULTURY W POLSCE W PIERWSZYM PÓŁROCZU TRWANIA PANDEMII

Kultura jest amalgamatem odtwarzania, przetwarzania i tworzenia, a tym samym niezbędnym czynnikiem społecznej zmiany, rozwoju. Pod pojęciem instytucji kultury zgodnie z ustawą z 25 października 1991 o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 194) wymienia się w szczególności: teatry, opery, operetki, filharmonie, orkiestry, instytucje filmowe, kina, muzea, biblioteki, domy kultury, ogniska artystyczne, galerie sztuki oraz ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Instytucje kultury współtworzą platformę symbolicznej komunikacji w poprzek epok, dzieł, wydarzeń i znaczeń – komunikacji, która kreuje nowe wartości i sens, a tym samym animuje wyobraźnię i pomysłowość – nową aktywność. To dzięki kulturze społeczeństwa potrafią się twórczo adaptować do nowych okoliczności, np. globalizacji. Współcześnie stają się społeczeństwami informacyjnymi czy społeczeństwami wiedzy, formując kolejną postać cywilizacji. Im szybciej świat się zmienia i dokonuje się społeczna zmiana, tym bardziej kultura staje się niezbędna, aby tę zmianę ogarnąć – rozumieć, oswajać i kierunkować, a tym samym się do niej dostosować (Buczek i in., 2009, s. 8). Kultura stała się zasobem retoryk „nowej gospodarki”: twórczej, elastycznej, opartej na symbolach, przedkładającej nowość nad tradycję, a design nad rzemiosło (Franczak, 2015, s. 96).

Kultura nie należy do sektorów, które w okresie pandemii mają priorytetowe znaczenie i wystarczające wsparcie antykryzysowe.

Z danych GUS wynika, że w polskiej kulturze pracuje 300 tys. osób, około 2% wszystkich zatrudnionych. Tyle samo co w hotelarstwie i gastronomii. Wartość dodana wytwarzana przez sektor kultury to ponad 30 mld zł, co odpowiada około 2% wartości dodanej w gospodarce (*Życie Regionów...*, 2020).

Na koniec czerwca 2020 r. liczba podmiotów kultury zarejestrowanych w rejestrze REGON wyniosła 212,0 tys. i była o 0,6% wyższa w porównaniu ze stanem na koniec marca 2020 r. Dominowały podmioty najmniejsze, o przewidywanej liczbie pracujących do 9 osób (97,6% ogólnej liczby podmiotów). Najwięcej podmiotów kultury zarejestrowanych było w województwie mazowieckim (56,7 tys.),

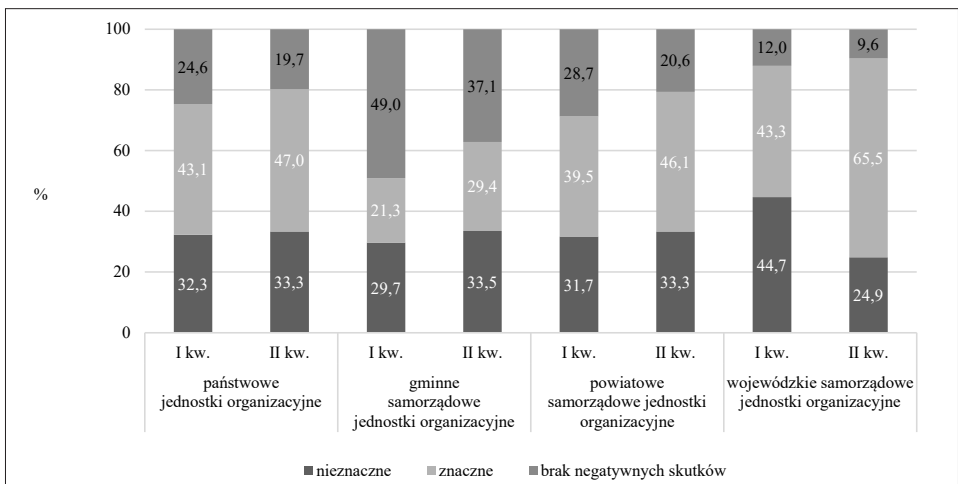
a w dalszej kolejności w województwach śląskim (21,8 tys.), małopolskim (21,1 tys.) oraz wielkopolskim (20,1 tys.) (*Wpływ pandemii...*, 2020, s. 4).

Przychody ogółem instytucji kultury w I półroczu 2020 r. były niższe o 7,0% od osiągniętych w I półroczu 2019 r. i wyniosły 4 658,1 mln zł. W strukturze tych przychodów 92,2% stanowiły przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów, 7,7% – pozostałe przychody operacyjne oraz 0,1% – przychody finansowe. Najwyższe przychody ogółem instytucje kultury osiągnęły w województwie mazowieckim (udział wyniósł 26,5%), a w dalszej kolejności w województwie małopolskim (11,1%) i śląskim (10,1%). Wynik finansowy brutto wyniósł 478,5 mln zł (zysk 517,3 mln zł, strata 38,9 mln zł).

Wynik finansowy netto ukształtował się na poziomie 477,9 mln zł (wobec 351,2 mln zł przed rokiem), przy jednoczesnym wzroście zysku netto (o 29,0%) i spadku straty netto (o 21,1%).

W I półroczu 2020 r. nakłady inwestycyjne poniesione przez instytucje kultury utrzymywały się na tym samym poziomie co rok wcześniej i wyniosły 494,1 mln zł (*Wyniki finansowe...*, 2020).

Pierwsze badania związane z oceną wpływu pandemii zostały zrealizowane przez GUS wśród państwowych i samorządowych instytucji kultury mających osobowość prawną. Były to instytucje prowadzące działalność zaklasyfikowaną wg PKD do sekcji J (dział 59), R (działy 90 i 91). Z 4691 zbadanych instytucji kultury w II kwartale 2020 roku 65,0% podmiotów oceniło, że doświadczyło negatywnych skutków pandemii COVID-19 (w poprzednim kwartale 53,7% z 4680). Negatywne skutki tylko niewiele częściej określane były przez instytucje kultury jako nieznaczne niż znaczne (odpowiednio: 1554 i 1493).

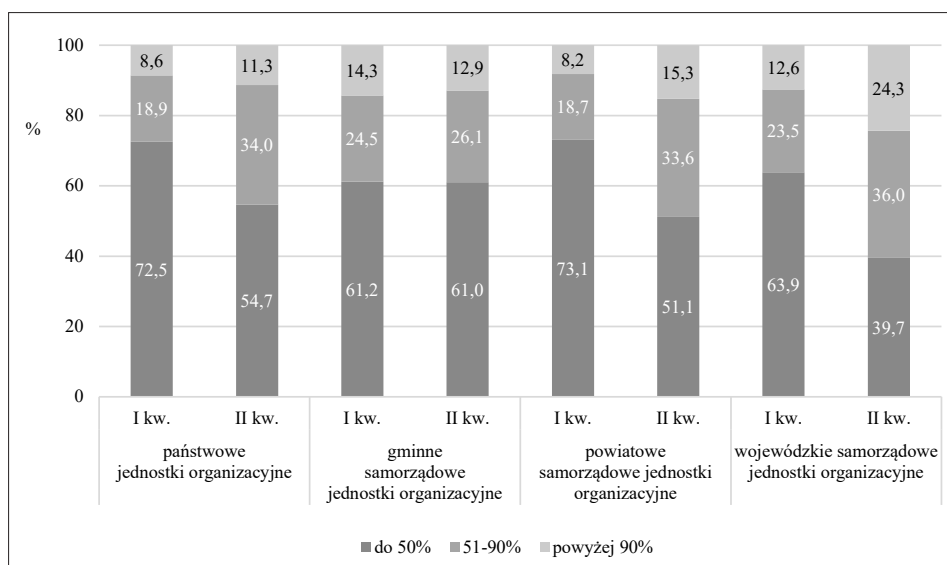

Rys. 1. Struktura instytucji kultury według oceny skutków pandemii i form prawnych w I i II kwartale 2020 r.

Źródło: dane GUS.

Pod względem formy prawnej podmiotu, największy odsetek odpowiedzi wskazujących na negatywne skutki odnotowano wśród wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych (90,4% liczby wojewódzkich instytucji kultury), natomiast najmniejszy – wśród gminnych samorządowych jednostek organizacyjnych (62,9% ogólnej liczby gminnych instytucji kultury). Poza gminnymi jednostkami organizacyjnymi, pozostałe jednostki (państwowe, wojewódzkie i powiatowe) częściej określały negatywne skutki jako znaczne niż nieznaczne (rys. 1).

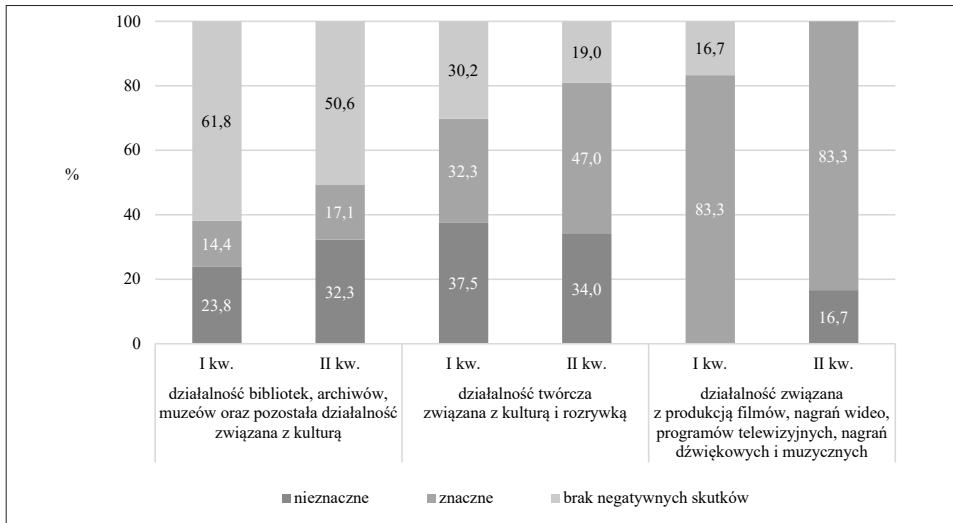
W II kwartale 2020 r. z ogólnej liczby instytucji kultury, które w swojej ocenie doświadczyły negatywnych skutków pandemii 54,7% państwowych jednostek organizacyjnych oszacowało skalę spadku przychodów z działalności gospodarczej na poziomie poniżej 50,0% (rys. 2). Na największy spadek przychodów z działalności gospodarczej powyżej 90,0% wskazały wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne (24,3%).

Rys. 2. Struktura instytucji kultury według skali spadku przychodów z działalności gospodarczej i form prawnych w I i II kwartale 2020 r.

Źródło: dane GUS.

Biorąc po uwagę działy PKD, w II kwartale 2020 r. wszystkie podmioty, których działalność związana była z produkcją filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych, nagrań dźwiękowych i muzycznych wskazały, że doświadczyły negatywnych skutków pandemii COVID-19. Najmniejszy odsetek wskazań na negatywne skutki dotyczył bibliotek, archiwów, muzeów oraz pozostałej działalności związanej z kulturą (49,4% – rys. 3).

Rys. 3. Struktura instytucji kultury według oceny skutków pandemii i działań PKD 2007

Źródło: dane GUS.

W II kwartale 2020 r. struktura oszacowań przez instytucje kultury skali spadków przychodów z działalności gospodarczej w porównaniu z I kwartałem 2020 r. w ramach poszczególnych działów PKD była zróżnicowana. Skalę spadku przychodów z działalności gospodarczej na poziomie powyżej 90% najczęściej szacowały podmioty prowadzące działalność twórczą związaną z kulturą i rozrywką (18,2%), na poziomie do 50% – biblioteki, archiwa, muzea oraz pozostałe instytucje, których działalność związana była z kulturą. W porównaniu z poprzednim kwartałem liczba podmiotów, które szacowały skalę spadku przychodów do 50% zmniejszyła się o 13,4 pkt proc.

Największy odsetek podmiotów wskazujących na negatywne skutki pandemii COVID-19 w II kwartale 2020 r. odnotowano w województwie dolnośląskim (77,2%), najmniejszy natomiast w województwie podlaskim (51,5%). Spośród instytucji kultury, które w swojej ocenie doświadczyły negatywnych skutków pandemii COVID-19, najwyższy odsetek podmiotów szacujących skalę spadku przychodów z działalności gospodarczej na poziomie powyżej 90,0% odnotowano w województwach opolskim i śląskim (po 16,9%), a najmniejszy w województwie podkarpackim (9,3%) (*Wpływ pandemii...*, 2020, s. 3).

SKUTKI OGRANICZEŃ EPIDEMIOLOGICZNYCH W ODNIESIENIU DO INSTYTUCJI KULTURY

Instytucje kultury prowadzą samodzielną gospodarkę w ramach posiadanych środków. Zakres i charakter problemów, wyzwań i strat finansowych, przed któ-

rzymi stały polskie podmioty kultury w czasie pandemii i w związku z obowiązującym reżimem epidemiologicznym zależy od kilku kluczowych zmiennych. Po pierwsze od tego, czy są to niezależne podmioty (np. prywatne teatry, galerie, kina, kluby muzyczne, pozarządowe i społeczne centra animacji lokalnej) czy publiczne instytucje kultury posiadające publicznego organizatora i dotację podmiotową (*Ekspertyza 12...*, 2020, s. 6).

Po drugie, kondycja instytucji kultury zależy od polityki i strategii przyjętej przez ich organizatora, czyli państwa i samorządów. Mogą oni uznać instytucje kultury za strategiczny obszar i „chronić” go przed długofalowymi skutkami pandemii lub – odwrotnie – uznać za koszt, którego nie trzeba ponosić i znacząco ograniczyć wydatki na kulturę instytucjonalną. Organizatorzy mogą również wykorzystać ten kryzys do zmian instytucjonalnych, a oszczędności przeznaczyć na różne pomysły: na łączenie, likwidację, zmiany programowe w instytucjach kultury. Pandemia w tym kontekście znów uruchomiła dyskusję na temat zmian instytucjonalnych i misji sektora kultury.

Po trzecie instytucje kultury są zróżnicowane pod względem formatu działalności, inaczej kryzys przechodzą biblioteki (praktycznie w 100% dotowane przez organizatora, inaczej np. teatry publiczne, których budżety były znacząco zależne od wpływów z biletów i od mecenasów), inaczej przechodzą go instytucje planujące długofalowe projekty wymagające czasem kilkuletnich przygotowań, inaczej instytucje prowadzące działalność wewnątrz organizacji, w ramach zespołu etatowego (*Ekspertyza 12...*, 2020, s. 7).

Specjalne instrukcje dotyczące postępowania w okresie pandemii (zob. <https://www.gov.pl/web/kultura/informacje-ogolne2>), opracowane dla instytucji kultury, a zwłaszcza ograniczenia ich funkcjonowania spowodowały spadek przychodów z działalności kulturalnej. Instytucje kultury nie miały możliwości realizacji i planowania dalszych działań. Przesunięcia wydarzeń na inne terminy, mimo realnych przesłanek związanych z ochroną klientów (widzów), wiązały się z niepewnością ich realizacji w terminie późniejszym. Prawdopodobnie przełoży się to w przyszłości na zanik relacji między potencjalnym widzom/ odbiorcą a instytucją kultury (*Nieczynne...*, <https://www.facebook.com>).

Kryzys wywołany pandemią, który dotknął instytucje kultury, może trwać dłuży czas. Wynika to przede wszystkim ze zmniejszenia dotacji podmiotowej. Spadek przychodów ze sprzedaży biletów wynikający z czasu przestoju, wiąże się z następstwami dla zatrudnionych pracowników, którzy mogą zostać zwolnieni (tabela 1).

W sytuacji pandemii dodatkowo kosztem było anulowanie wydarzeń artystycznych i konieczność wyliczenia strat związanych z kosztami promocji, zaliczkami, zatorami płatniczymi.

Instytucje kultury dostosowały swoje działania do sytuacji epidemiologicznej. Wdrożono pracę zdalną, zbudowano nowy sposób komunikowania zewnętrznego i wewnętrznego. Internet stał się nie tylko środkiem komunikacji, ale i źródłem przychodów (zob. Czyżewski i in., 2020; *Kultura w 2019 roku...*, 2020).

Tabela 1. Wpływ i wybrane skutki związane z działaniami na rzecz instytucji kultury w okresie pandemii

Skutki działań mających zapobiegać rozprzestrzenianiu się koronawirusa	Projektowane efekty regulacji
Zawieszenie działalności przez instytucje kultury	Zwiększenie bezpieczeństwa odbiorcy przy korzystaniu z oferty przy zmniejszonej liczbie odbiorców
Odwołanie imprez artystycznych	
Brak wpływów z przychodów z działalności statutowej	Możliwość ubiegania o wsparcie finansowe pochodzące ze środków Funduszu Przeciwdziałania COVID-19
Spadek przychodów wpłynął na pogorszenie kondycji finansowej instytucji kultury i generowanie straty	Zniwelowanie negatywnych skutków finansowych
Zmniejszenie stabilności miejsc pracy	Wdrożenie zarządzania zdalnego
Redukcja etatów	Utrzymanie miejsc pracy
Spadek zainteresowania publiczności	Stworzenie nowych kanałów komunikacji z odbiorcami
Obawy przed zakażeniem ze strony pracowników	Zmiana „miejsca” prezentacji wydarzenia artystycznego na przestrzeń wirtualną
Brak zleceń dla podmiotów gospodarczych stale współpracujących z artystami w zakresie usług wsparcia technicznego	Poszukiwanie pracy w innych sektorach przez osoby zawodowo związane z kulturą

Źródło: opracowanie własne.

Prawdopodobnie w przyszłości problem instytucji kultury będzie opierał się nie tylko o kwestię finansową. Dotyczyć on będzie wspomnianej pracy zdalnej. Nadmienić należy, że przed pandemią koronawirusa wiele „dzieł” artystycznych dostępnych było w Internecie. Jedne były i są prezentowane bezpłatnie, inne rzadziej wybierane przez odbiorcę są płatne. Pojawia się więc kwestia praw autorskich i wynagrodzenia twórców.

PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA WSPARCIA DLA SEKTORA KULTURY

W celu przeciwdziałania epidemii COVID-19 w 2020 r. podjęte zostały działania mające zapobiegać rozprzestrzenianiu się koronawirusa. Wśród nich było czasowe ograniczenie działalności kulturalnej i rozrywkowej z udziałem publiczności, które trwało od dnia 12 marca 2020 r. w szczególności w obszarze działalności twórczej o charakterze artystycznym, realizowanej przez zespoły artystyczne z udziałem publiczności na żywo. Później możliwe było prowadzenie działalności twórczej związanej z wszelkimi zbiorowymi formami kultury i rozrywki, pod warunkiem udostępnienia nie więcej niż połowy liczby miejsc na widowni oraz przestrzegania norm sanitarnych.

W Polsce dla prowadzonych i współprowadzonych przez siebie instytucji kultury minister kultury i dziedzictwa narodowego deklaruje dotacje na niezmiennym poziomie oraz rekompensowanie strat. Dla całego sektora kultury przewidziano wsparcie w wysokości około 4 mld PLN – w kwocie tej znajdują się zarówno dotacje podmiotowe dla instytucji ministra i wcześniej istniejące Programy Ministra (o budżecie zwiększonym na okoliczność pandemii o 55 mln PLN), istniejący przed pandemią program gwarancji w ramach unijnego programu Kreatywna Europa (500 mln PLN), jak i rozwiązania wygenerowane przez obecny kryzys, m.in. takie jak program „Kultura w sieci” o budżecie 80 mln PLN, zapomogi i świadczenia postojowe (*Minister Kultury...*, https).

Przyjęta przez rząd Tarcza Antykryzysowa umożliwiła instytucjom oraz przedsiębiorstwom działającym m.in. w obszarze kultury zamianę niezrealizowanych świadczeń na vouchery (*Voucher dla...*, https). Obejmuje również wsparcie osób na umowach cywilnoprawnych, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe oraz osoby prowadzące jednoosobową działalność gospodarczą.

Program stypendialny ministra kultury i dziedzictwa narodowego ma na celu wspieranie aktywności twórców, artystów, animatorów i edukatorów, a także badaczy szeroko rozumianej kultury w zakresie upowszechniania dóbr kultury w Internecie (*Wsparcie Ministra...*, https).

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach działań pomocowych zwiększyło pulę środków na stypendia socjalne. Resort zwiększył też środki na programy stałe MKiDN. Wiele instytucji z nich korzystających ma problemy z wniesieniem tzw. wkładu własnego, zazwyczaj finansowanego przez samorządy, które wprowadzają oszczędności. MKiDN zapowiada możliwość obniżenia wkładu własnego, a nawet rezygnacji z niego (*Życie Regionów...*, 2020).

W Polsce, podobnie jak w innych krajach, kryzys epidemiczny spowodował amplifikację problemów powszechnych w sektorach kultury – chodzi tu między innymi o kwestie trybu zatrudnienia twórców, problemy samozatrudnienia, pracę freelancerską. Problem ten w pośredni sposób także dotyczy instytucji kultury, które bardzo często i na różnych zasadach współpracują z twórcami. Obawą napawa także fakt, że kultura w większości krajów pozostaje sektorem, któremu najłatwiej jest zmniejszyć finansowanie publiczne (brak docenienia społeczno-gospodarczej roli kultury, szczególnie w długiej perspektywie czasowej) (<https://www.oecd.org>). W wielu krajach, podobnie jak w Polsce, instytucje kultury nie uzyskują przychodów (Brown, 2020).

Analizując Polskę i inne kraje pozytywnie należy ocenić fakt wykorzystania technologii cyfrowych (Ponte, 2020; Nobre, 2020). Podobnie pozytywny jest fakt podjęcia przez rządy innych krajów akcji pomocy dla instytucji kultury. Ze względu na stan pandemii ta forma pomocy kryzysowej jest historycznie bezprecedensowa (Betzler i in., 2020).

Patrząc na reakcje innych państw w trakcie i bezpośrednio po wybuchu COVID-19, można znaleźć podobieństwa z tymi, które miały miejsce po Wielkiej Recesji w 2008 r. Jednak światowy kryzys finansowy lat 2007–2008 był mniejszy i nie

wiązał się z natychmiastowym i bezpośrednim zamknięciem instytucji, jak podczas pandemii COVID-19. Pandemia wywołała kryzys zdrowia publicznego, który doprowadził do drastycznych i natychmiastowych działań gospodarczych i społecznych.

Nie tylko w Polsce, ale i w innych krajach, instytucje, organizacje kultury, a także aktorzy zwracali się do rządów państw o pomoc i wsparcie (Brown, 2020; O'Connor, 2020; Ponte, 2020). Rządy wielu krajów odpowiedziały na te prośby pozytywnie i udzieliły wsparcia (O'Connor, 2020; Didier i in., 2020). Wsparcie to wpisało się w dwa szerokie typy responsywnych polityk COVID-19, tzn. polityki związanej z dostosowywaniem ram instytucjonalnych i polityki związanej z udzielaniem kredytów. Na uznanie zasługuje, że działania te są podejmowane, jednak ważne wydaje się, aby nie miały one tylko charakteru doraźnego. Wynika to z faktu, że problemów będących następstwem ograniczeń wywołanych pandemią jest wiele, przedstawiono nieliczne, a z pewnością pojawią się nowe trudności, z którymi będą musiały się zmierzyć instytucje kultury.

WNIOSKI

Pandemia koronawirusa spowodowała zmiany, które na trwałe odcisnęły piętno na życiu ludzi na całym świecie. Następstwa spowodowane ograniczeniami epidemiologicznymi dotknęły również instytucje kultury w Polsce. Mając na uwadze zahamowanie/złagodzenie pandemii w sektorze kultury zawieszono działalność instytucji kultury. Był to podstawowy czynnik zmieniający organizację działania tych instytucji. Miało to następujące skutki:

- 1) Przedstawiciele instytucji kultury byli zmuszeni odsunąć, przełożyć realizację projektów. Wstrzymanie planowanych imprez skutkowało zmianami harmonogramu, tworzeniem nowych rozwiązań tak, aby zrealizować zadania programowe.
- 2) Przedstawiciele sektora kultury zmienili format i zakres realizowanych projektów. Mimo braku jasnych przesłanek odnośnie do stanu epidemii, przedstawiciele instytucji kultury podjęli się trudnej prezentacji efektów swojej pracy w formie zdalnej.
- 3) Konsekwencje pandemii dotknęły również samozatrudnionych i uwidoczniły się w zaprzestaniu relacji z podmiotami współpracującymi.
- 4) Porównując I i II kwartał 2020 roku należy zauważyć, wzrost „znaczących” skutków pandemii we wszystkich jednostkach instytucji kultury wyróżnionych ze względu na formę prawną. Największy wpływ skutków pandemii dotyczył wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych, zaś w strukturze PKD były to instytucje świadczące działalność związaną z produkcją filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych.
- 5) Największy spadek przychodów (powyżej 90%) odnotowano dla wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych.

- 6) Podjęte przez MKiDN działania obejmujące ratowanie kultury wiążą się ze wsparciem w ramach dotacji, programów stypendialnych, jednak potrzebna jest długofalowa polityka i radykalna rewizja działania tak, by instytucje kultury zaczęły uzyskiwać przychody.

BIBLIOGRAFIA

- Betzler, D., Loots, E., Prokupek, M., Marques, L., Grafenauer, P. (2020). COVID-19 and the arts and cultural sectors: investigating countries' contextual factors and early policy measures. *International Journal of Cultural Policy*, 1–20. DOI:10.1080/10286632.2020.1842383
- Brown, A. (2020). Life after COVID: Who Will Survive? *Arts Professional*. Pobrane z: <https://www.artsprofessional.co.uk/magazine/article/life-after-covid-who-will-survive> (2020.08.01).
- Buczek, M., Głowacki, J., Gronicki, M., Hausner, J., Markiel, K., Purchla, J., Szeliga-Sanetra, J., Wąsowska-Pawlik, A., Worek, B. (2009). *Kultura w kryzysie czy kryzys w kulturze*. Raport przygotowany na zlecenie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Kraków: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- Czyżewski, K., Fogler, J., Gałązka, A., Hausner, J., Machnowska-Góra, A., Niezabitowski, M., Komar, M., Łysak, P., Opatowicz, A., Piaskowski, R., Purchla, J., Ronduda, Ł., Sanetra-Szeliga, J., Szlendak, T., Szymańska, A., Świątkowska, B. (2020). *Raport kultura. Pierwsza do zamknięcia, ostatnia do otwarcia. Kultura w czasie pandemii Covid-19*. Kraków: Fundacja GAP.
- Didier, T., Huneus, F., Larrain, M., Schukler, S. (2020). *Financing Firms in Hibernation during the COVID-19 pandemic*. Pobrane z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/228811586799856319/Financing-Firms-in-Hibernation-During-the-COVID-19-Pandemic> (2020.08.01).
- Ekspertyza 12. Adaptacja, hibernacja czy redefinicja. Polskie instytucje kultury w czasie pandemii*. (2020). Oprac.: P. Knaś, J. Sanetra-Szeliga. Kraków: GAP.
- Franczak, K. (2015). Kultura jako źródło zysku? Etos kreatywności i współczesny dyskurs modernizacyjny. *Przegląd Socjologiczny*, LXIV 64(2), 89–112. [https://www.gov.pl/web/kultura/informacje-ogolne2Culture as a first necessity investment](https://www.gov.pl/web/kultura/informacje-ogolne2Culture%20as%20a%20first%20necessity%20investment) 15.09.2020. [https://www.gov.pl/web/kultura/takdk 14](https://www.gov.pl/web/kultura/takdk%2014) (2020.09.20). <https://www.oecd.org> (2020.08.01).
- Koronawirus: Zawieszenie działalności instytucji kultury i placówek szkolnictwa artystycznego*. Informacja z dnia 11.03.2020 roku. Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/kultura/zawieszenie-dzialalnosci-instytucji-kultury-i-placowek-szkolnictwa-artystycznego> (2020.08.01).
- Kultura w 2019 roku. Wyniki finansowe instytucji kultury w okresie I–VI 2020 roku*. Informacja sygnałowa z 23.09.2020 roku. Kraków: Urząd Statystyczny w Krakowie.
- Minister kultury przedstawił środowiskom twórczym zakres działań pomocowych*. Informacja z dnia 28.04.2020 roku. Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/kultura/minister-kultury-przedstawil-srodowiskom-tworczym-zakres-dzialan-pomocowych> (2020.08.01).

- Nieczynne do odwołania? Strategie działania instytucji kultury w warunkach pandemii.* (2020). <https://www.facebook.com/events/2753337621430106> (2020.09.15).
- Nobre, G. (2020). *Creative Economy and Covid-19, Technology, Automation and the New Economy*. Pobrane z: http://www.researchgate.net/profile/Guilherme_Nobre/publication/340438912_Creative_Economy_and_Covid19_technology_automation_and_the_new_economy/links/5e8a71f4299bf130797ffc1e/Creative-Economy-and-Covid-19-technology-automation-and-the-new-economy.pdf (2020.08.01).
- O'Connor, J. (2020). *Art and Culture after Covid-19*. Pobrane z: <https://wakeinalarm.blog/2020/04/09/artand-culture-after-covid-19/> (2020.08.01).
- Ponte, B. (2020). *The Cultural Ecosystem Endangered*. Pobrane z: <https://www.artsmangement.net/Articles/International-Arts-Management-und-COVID19-The-cultural-ecosystem-endangered,4137> (2020.08.01).
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 194).
- Wpływ pandemii COVID-19 na podmioty działające w obszarze kultury w drugim kwartale 2020 r.* Informacja sygnałna z 19.10.20 roku. Kraków: Urząd Statystyczny w Krakowie.
- Wsparcie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.* Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/kultura/wsparcie-ministra-kultury-i-dziedzictwa-narodowego> (2020.08.01).
- Wyniki finansowe instytucji kultury w okresie I–VI 2020 r.* Informacja sygnałna 23.09.2020. Kraków: Urząd Statystyczny w Krakowie.
- Voucher dla instytucji kultury.* Informacja z dnia 27.05.2020 roku. Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/gov/voucher-dla-instytucji-kultury> (2020.08.01).
- Życie Regionów. Kultura w czasach pandemii. Jak samorządy i instytucje wspierają artystów.* Wydanie specjalne „Rzeczpospolitej” z dnia 30.06.2020 roku. Pobrane z: <https://regiony.rp.pl/wp-content/uploads/2020/06/ŻR-Kultura-w-czasach-pandemii.pdf> (2020.08.01).

Streszczenie

Celem pracy jest próba identyfikacji wpływu ograniczeń związanych z pandemią COVID-19 na działalność instytucji kultury. Realizując przyjęty cel zastosowano metodę krytycznej analizy literatury wykorzystując dane wtórne GUS dotyczące instytucji kultury od chwili ogłoszenia pandemii w Polsce. Podjęte zagadnienie ma istotne znaczenie w odniesieniu do następstw pandemii i poszukiwania rozwiązań łagodzących jej negatywny wpływ. Temat pracy jest aktualny ze względu na ciągłość trwania pandemii, niepewność funkcjonowania instytucji kultury mimo przywrócenia ich działań, konieczności dostosowania się do nowej rzeczywistości oraz możliwość aplikacji o środki mające przeciwdziałać kryzysowi.

Zawieszenie działania przez instytucje kultury było podstawowym czynnikiem organizacyjnym, który wywołał m.in. zwolnienia pracowników, pracę zdalną. Ta forma prezentacji efektów pracy miała przyczynić się do podtrzymania relacji z odbiorcami. Porównując I i II kwartał 2020 roku należy zauważyć, wzrost „znaczących” skutków pandemii we wszystkich jednostkach instytucji kultury wyróżnionych ze względu na formę prawną. Największy wpływ pandemii dotyczył wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych. Zaś w strukturze PKD były to instytucje świadczące działalność związaną z produkcją filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych.

Największy spadek przychodów powyżej 90% odnotowano dla wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych.

Podjęte przez MKIDN działania obejmujące ratowanie kultury wiążą się ze wsparciem w ramach dotacji, programów stypendialnych, jednak potrzebna jest długofalowa polityka i radykalna rewizja działania tak, by instytucje kultury zaczęły uzyskiwać przychody.

Słowa kluczowe: instytucje kultury, pandemia COVID 19, ograniczenia działalności.

Impact of COVID-19 epidemiological restrictions on the activities of cultural institutions in Poland

Summary

The aim of the study is to try to identify the impact of restrictions related to the COVID-19 pandemic on the activities of cultural institutions. In order to achieve the adopted goal, the method of critical analysis of the literature was used, using secondary data from the Central Statistical Office concerning the cultural sector since the announcement of the pandemic in Poland. The discussed issue is of significant importance in relation to the consequences of the pandemic and the search for solutions mitigating its negative impact. The topic of the work is topical due to the continuity of the pandemic, the uncertainty of the functioning of cultural institutions despite the restoration of their activities, the need to adapt to the new reality and the possibility of applying measures to counteract the crisis. The suspension of activities by cultural institutions was the basic organisational factor that caused, inter alia, redundancies and remote work. This form of work contributed to maintaining relations with recipients

When comparing the first and second quarters of 2020, it should be noted that the increase in the “significant” effects of the pandemic in all units of cultural institutions was distinguished by their legal form. The greatest impact of the effects of the pandemic concerned voivodeship self-government organisational units. And in the structure of the CAC, these were institutions that provided activities related to the production of films, video recordings and television programs. The largest decrease in revenues – above 90% – was recorded for these voivodeship self-government organisational units. The activities undertaken by the Ministry of Culture and National Heritage, which include preserving culture, involve support under grants and scholarship programs, but a long-term policy and a radical revision of the activities are needed so that cultural institutions start to generate income.

Keywords: cultural institutions, COVID-19 pandemic, activity restrictions.

JEL: E29, G39, H89, L39, Z19.